

RK-lomakkeen täyttöohjeet

RK otti vuonna 2008 käyttöön uuden havaintoilmoituslomakkeen, joka korvaa vanhan, yli kymmenen vuotta käytössä olleen lomakkeen. Etenkin lintujen dokumentointimenetelmien ja sähköisen viestinnän kehittyminen voimakkaasti aiheuttaa vanhan ”etanapostiaikaisen” lomakkeen käsittelyssä toisinaan hankaluuksia tai aikaviivettä.

Optiikan ja dokumentointivälineiden kehittyminen sekä määrittämätietouden lisääntyminen on johtanut siihen, että lintuja pyritään määrittämään entistä tarkemmin, usein maastossakin alalajitasolle asti. Etenkin parantunut valokuvausvälineistö tuo linnuista esiin myös yksityiskohtia, joita ei olisi aiemmin pystytty havaintotilanteessa edes näkemään, saatikka kuvaamaan. Esimerkkinä mainittakoon muutamat suohaukkayksilöt, joissa on todettu mahdollisesti risteytymiseen viittaavia tuntomerkkejä. RK haluaakin rohkaista havainnoitsijoita dokumentoimaan tällaisia määrittämismielessä vaikeita eri alalajien yksilöitä (esim. västäräkin alalajia *yarrellii* muistuttavat yksilöt, jotka eivät välttämättä ole *yarrelliita*) tai risteymäpiirteitä omaavia määrittämisesti kiinnostavia lintuja, tai risteymiä, joiden vanhemmista toinen on RK-laji. Tämän takia lomakkeen alkuun on lisätty rastitettavaksi havaintoilmoituksen tyyppi: onko kyseessä ilmoitus varmasti määritetystä harvinaisuudesta vai ilmoitus tutkintaa varten mielenkiintoisesta lintuyksilöstä.

Tutkintaa varten ei kannata ilmoittaa yksilöitä, joita ei ole huolellisesti dokumentoitu, mielellään kuvin ja/tai äänittein tai ainakin hyvin kuvauksin. Myöskään ”helpoista” tai suhteellisen tavanomaisista poikkeavista yksilöistä (esim. valkoisista sinisorsista tai kanadan- ja merihanhen risteymistä) RK ei odota saavansa ilmoituksia.

On oletettavaa, ettei RK:lla juuri koskaan ole eväitä vastata normaalilla joidenkin kuukausien pituisella käsittelyaikataululla edellä mainittuihin, tutkintaa varten jätettyihin lomakkeisiin. Vaikeimmat määrittämisongelmat ovat sen luonteisia, että ne vaativat paitsi konsultointia asiantuntijoiden kanssa, usein myös RK:n jäsenten ja muiden kyseessä olevan lajiryhmän määrittämiseen perehtyneiden tutkijoiden omaa maastotyötä joko koti- tai ulkomailla, tai sitten nahkakokoelmissa.

Varsinaisen RK-ilmoituksen tekeminen on edelleen hyvin yksinkertaista. Esitäytetylle lomakkeelle ja sen mahdollisille liitesivuille kirjoitetaan kaikki se mitä linnusta on maastossa nähty! Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että asian toteutus ei aina ole näin helppoa ja siksi tiettyjen perusasioiden kertaaminen lienee paikallaan ennen kuin itse RK-ilmoitusta aletaan edes täyttää.

Maastossa

Löytäessäsi harvinaisen linnun huolehdi siitä, että sen ulkonäkö ja äänet dokumentoidaan riittävän huolellisesti. Perussääntönä on, että mitä harvinaisempi ja vaikeammin määritettävä laji, sitä yksityiskohtaisempi ja perusteellisempi täytyy ilmoituksen olla. Sen tulisi aina perustua havaintohetkellä tehtyihin muistiinpanoihin (ks. tarkemmin alla). Valokuvat, videot ja äänitykset ovat myös erittäin vahvoja dokumentteja ja riittävät yleensä sellaisenaankin havainnon hyväksymiseen, mutta usein esimerkiksi huono valokuva kaipaa tuekseen sanallisen kuvauksen. Muista harvinaisuutta dokumentoitaessakin kunnioittaa BirdLife Suomen ohjeistoa ”Havainnoi huomaavaisesti – ohjeita lintuharrastajalle”. Jos lintu katoaa ennen kuin siitä saadaan kuvia, eikä muistiinpanoja ole tehty, saattaa lomakkeen täyttäminen olla varsin hankalaa. RK:n kannalta parhaassa mahdollisessa ilmoituksessa linnun piirteet selviävät jo huolellisesta sanallisesta kuvauksesta ja piirroksista, joiden tukena on vielä valokuvia tai äänitys. Mikäli havaitsemasi lajin määrittämisessä äänellä on suuri merkitys, pyri jo linnun ollessa vielä paikalla saamaan lintu

äänitettyä. Kehnokin äänite esim. sanelukoneella tai puhelimella on parempi kuin ei mitään, lisäksi eritasoisia äänityslaitteita löytyy nykyisin monilta harrastajilta ympäri maan.

Linnun löytäjän on ensisijassa otettava vastuu siitä, että havainto dokumentoidaan riittävän hyvin. Mikäli olet epävarma omista kyvyistäsi, delegoi tehtävä kokeneemmalle kollegallesi.

Alkuperäismuistiinpanot

Alkuperäismuistiinpanoilla tarkoitetaan maastossa havaintohetkellä tai välittömästi sen jälkeen ennen kirjallisuuden käyttöä tehtyjä muistiinpanoja. Nämä muistiinpanot ovat havainnon käsittelyn kannalta erittäin tärkeä dokumentti, jonka merkitystä ei voi liikaa korostaa. Sen perusteella RK voi arvioida sitä, kuinka hyvin ja huolellisesti lintua on havaintohetkellä katsottu ja kuinka hyvin siitä lomakkeelle laadittu kuvaus vastaa maastossa havaittuja tuntomerkkejä. Käytännössä vuosien takaisia havaintoja suurharvinaisuuksista ei hyväksytä ilman alkuperäismuistiinpanoja tai valokuvattms. ”kovia” dokumentteja. Muistiinpanot tai niiden kopio on aina syytä toimittaa RK:lle havaintoilmoituksen liitteenä. Jos käsialasi on vaikeasti tulkittavaa, voit liittää mukaan myös muistiinpanojen puhtaaksikirjoitetun version. Alkuperäismuistiinpanojen merkitys korostuu tapauksissa, joissa linnusta ei ole muuta dokumenttia kuin kirjallinen kuvaus. RK toivoo, että kaikissa erittäin harvinaisia lajeja koskevissa ilmoituksissa on automaattisesti liitteenä myös kopio alkuperäismuistiinpanoista. Jos muistiinpanoja ei ole liitetty lomakkeen mukaan, voi RK pyytää niitä erikseen nähtäviksi. Tyypilliset ensihetken muistiinpanot koostuvat avaintuntomerkkejä kuvaavista hätäisistä piirroksista tai ranskalaisista viivoista ja lyhyistä värejä, ääniä ja liikkumistapoja selventävistä kommentteista. Jos lintu pysyy pitempään paikalla, kannattaa ensikuvausta ruveta tarkentamaan ja täydentämään. Muistiinpanot on hyvä tehdä valmiiksi jo lintua katsellessa, jolloin mahdollisia unohtuneita yksityiskohtia voi koko ajan tarkastaa linnun ollessa vielä näkyvässä. Jos paikalla on muita lintuharrastajia, keskustele myös heidän kanssaan tuntomerkkeistä ja pyri ratkaisemaan mahdolliset ristiriitaiset käsitykset kohteen ollessa vielä näkyvässä, sillä myöhemmin se on yleensä mahdotonta. Jos havaintotilanne on nopea, tee muistiinpanot heti linnun kadottua näköpiiristä. Muistiinpanoja voi vielä täydentää myöhemmin, jos niistä on unohtunut yksityiskohtia, jotka havaintohetkellä varmasti todettiin, mutta kuvauksen muuttaminen jälkepäin paremmin kirjallisuustietoja vastaavaksi ei ole hyväksyttävää.

Muita ohjeita

Täytä lomake mahdollisimman pian havainnointeiden jälkeen ja toimita se pikaisesti oman alueesi aluerariteettikomitealle, joka välittää sen eteenpäin RK:lle. Sähköiset ilmoitukset voit lähettää samalla sähköpostiviestillä sekä alueelliselle komitealle että RK:n sihteerille. Ilmoituksen tekemistä ei ole mitään syytä viivyttellä, sillä muistikuvat linnusta eivät varmasti kirkastu havaintoa kysytellessä. Nopealla toiminnalla vältät myös sihteerin ahdistelusoitot ja vähennät RK:n puhelinkuluja. Nyrkkisääntönä on, että mitä harvinaisempi tai vaikeammin tunnistettava laji on kyseessä, sitä nopeammin lomake on syytä toimittaa RK:lle, jotta se ehtisi ajoissa katsaukseen. Vaikeiden tapausten käsittely saattaa kestää kauankin, etenkin jos havaintoa joudutaan kierrättämään ulkomaisilla asiantuntijoilla.

Jos haluat helpottaa havaintojen kopiointia ja vähentää RK:n sihteerin työtaakkaa, toimi seuraavasti:

- täytä lomake sähköisesti ja tallenna se rtf-tiedostona tai Word 97 2003-asiakirjana tai RK:n sivuilta ladattuna täytettävänä pdf-lomakkeena.
- lähetä lomake sähköpostitse, samalla sähköpostiviestillä RK:n sihteerille ja alueelliselle rareiteettikomitealle
- älä upota kuvia tms. sähköisiä dokumentteja lomakkeeseen, vaan lähetä ne samassa sähköpostiviestissä omina tiedostoinaan

- jos käytät paperilomaketta:
 - vältä kirjoittamasta lomakkeen marginaaleihin
 - käytä kirjoittamiseen mieluiten konetta tai mustaa kynää
 - älä kirjoita lomakkeen kääntöpuolelle, vaan käytä erillisiä valkoisia A4-kokoisia papereita
 - jos niputat ilmoituksen ja sen liitteitä yhteen, käytä paperiliitintä ("klemmari") ja vältä mahdollisuuksien mukaan nitojaa, sillä kopioimisvaiheessa paperit joudutaan irrottamaan toisistaan ja niittien aukominen vie kohtuuttomasti aikaa.

Havaintoilmoitusta ei ole pakko tehdä valmiille RK-ilmoituslomakkeelle, mutta sitä käyttämällä muistaa helpoiten kertoa kaikki havainnon käsittelyssä olennaiset yksityiskohdat. Valmis lomakepohja on haettavissa RK:n kotisivuilta osoitteesta <http://www.birdlife.fi/havainnot/rariteetikomitea.shtml>, ja lomakkeen saa myös kaikilta aluevastaavilta tai RK:n sihteeriltä. Halutessasi voit kuitenkin tehdä myös vapaamuotoisen ilmoituksen, kunhan siinä asiat on esitetty suunnilleen samassa järjestyksessä kuin havaintoilmoituslomakkeella. Muista aina jättää tilaa RK:n diarionumerolle!

RK-HAVAINTOILMOITUKSEN TÄYTTÖOHJEET

RK haluaa rohkaista havainnoitsijoita tekemään tarkkoja kuvauksia ja ilmoituksia myös muista määrityksellisesti mielenkiintoisista linnuista kuin tarkastuksen piiriin kuuluvista harvinaisuuksista. Ks. tarkemmin yllä. Rastita ensimmäiselle riville, onko kyseessä havaintoilmoitus harvinaisuudesta vai ilmoitus em. tyyppisestä määrityksellisesti mielenkiintoisesta linnusta.

Laji (alalaji)

Lajin suomenkielinen tai tieteellinen nimi. Käytä alalajin nimeä vain silloin, kun se on todella pystytty määrittämään ja haluat RK:n ottavan kantaa määritykseen. Alalajeilla ei ole yleensä suomenkielisiä nimiä, joten käytä tieteellistä nimeä. Esimerkiksi: "Lanius senator, alalaji badius", "Punapäälepinkäinen alalaji badius" tai "Lanius senator badius". Alalajin määrittämisperusteiden tulee tietysti ilmetä *kuvaus*-osassa.

Lukumäärä, sukupuoli, ikä

Nämä tiedot ilmoitetaan niin tarkasti kuin varmuudella on pystytty toteamaan. Ikä voidaan merkitä kalenterivuosina (1kv, +1kv, 2kv, +3kv) tai esimerkiksi juv, sub-ad, ad. Linnun puku on myös syytä ilmoittaa, esim. talvipuku, juhlapuku, vaihtopuku. Muista, että iän ja sukupuolen määrittämisperusteiden tulee ilmetä *kuvaus*-osassa. Mikäli olet epävarma linnun sukupuolesta tai iästä, jätä kohta tyhjäksi - älä arvaile!

Muuttavan suunta

Jos lintu on havaittu muuttolennossa, merkitään muuttosuunta esimerkiksi N tai pohjoinen. Lentosuunnan muutokset merkitään kauttaviivalla, esim. NW/SE.

ART-diario ja RK-diario

Ei täytetä. Nämä kohdat on varattu alueellisten harvinaisuuskomiteoiden ja RK:n arkistointinumeroita varten.

Päivämäärä ja kellonaika (mistä mihin)

Tässä mainitaan ne päivämäärät ja kellonajat, jolloin olet itse katsellut lintua, eli se aika, jonka kuluessa tehtyihin havaintoihin lomakkeella esitetyt tuntomerkit perustuvat. Esimerkiksi 16.4.1998

11.30-12.05. Muuttavista linnuista on hyvä ilmoittaa myös ohitusaika, esimerkiksi 9.03-9.20 (ohitus 9.12). *Muista mainita myös havaintovuosi!*

Tiedossa olevat ääripäivät (ja havaitsijat)

Tässä ilmoitetaan linnun koko oleskeluaika, jos se poikkeaa edellisessä kohdassa ilmoitetusta. Merkitse ainoastaan "varmat" ääripäivät ja havaitsijoiden nimet, jos ne ovat tiedossa, esim. "ainakin 10.10. asti (HH, piipparitieto)". Mikäli jompikumpi tiedoista on epävarma niin mainitse tästä. Noudata varovaisuutta ääripäiviä ilmoittaessasi, sillä erityisesti viimeisellä havaintopäivällä on joskus taipumusta "venyä". Epävarmimpia huhuja ei ole syytä mainita. Muista, että periaatteessa myös ääripäivinä tehtyjen havaintojen tulisi olla RK-kelpoisia.

Linnun löytäjä on (täytetään jos eri kuin ilmoittaja)

Jos linnun on löytänyt joku muu, mainitse löytäjän nimi. Jos löytäjän nimi ei ole tiedossa, merkitse "?". Linnun alkuperäisen löytäjän nimi pyritään aina selvittämään ja julkaistaan myös RK-katsauksessa, vaikka hän ei itse havaintoilmoitusta tekisikään.

Havaintoetäisyys

Arvio havaintoetäisyydestä ilmoitetaan metreissä (kilometreissä), esim. 150-200 m, 0,5 km, 1-1,5 km. Etäisyyksien arviointi on tunnetusti vaikeaa ja sitä kannattaa harjoitella. Jos havaintopaikka on tuttu ja etäisyydet ovat tiedossa tai etäisyys lintuun on mitattu kartalta, niin mainitse myös tämä. Etäisyystietoja voi tarkentaa kohdassa *havaintotilanne*.

Lentokorkeus

Ohilentävästä linnusta ilmoitetaan arvioitu lentokorkeus suhteessa havainnoijiin ohitushetkellä tai silloin kun lintu on ollut parhaiten näkyvissä.

Optiikka

Tässä ilmoitetaan, mitä optisia apuvälineitä on ollut käytössä, esim. kiikari 10x, 8x40, KP 30-60x, Leica 32x jne. Jos lintua on tarkkailtu ilman optisia apuvälineitä, tämä on syytä mainita, esim. ei optiikkaa. Jos kohta on jätetty tyhjäksi, tulkitaan sen tarkoittavan, että optiikkaa ei ole ollut käytössä.

Sää- ja valaistusolosuhteet (pilvisuus, näkyvyys, tuuli, myötä/vastavalo ym.)

Tärkeä kohta, jonka tarkoituksena on selvittää minkälaisissa olosuhteissa havainto on tehty. Erityisen tärkeää on tuoda esille tuntomerkkien näkemiseen vaikuttavat olennaiset tekijät, kuten valaistusolosuhteet (myötä-, vasta-, sivuvalo, kirkas auringon paiste, iltahämärä), näkyvyys (mahdollinen sumu, väreily) ja tuuliolosuhteet (tyyntä, NW-myrsky 22 m/s).

Havainto-olosuhteisiin liittyviä, havainnon arvioinnin kannalta tärkeitä kohtia, on usein syytä tarkentaa kohdassa *Havaintotilanteen kuvaus*. Tämä on erityisen toivottavaa, kun kyse on muuttavasta linnusta, josta on nähty eri asioita eri etäisyyksiltä ja eri valaistusolosuhteissa. Jotkut havainnoijat liittävät ilmoitukseen säännöllisesti kartan tai yksinkertaisen piirroksen, jonka avulla em. seikat on helppo esittää.

Havaintopaikka (kunta ja kylä)

Kunnan nimenä käytetään linnun havaintohetkellä voimassa olleen kuntajaon mukaista kunnan nimeä. Jos olet epävarma nimistä, niin tarkasta kartasta. Jos tieto kaikesta huolimatta jää epävarmaksi, niin käytä kysymysmerkkiä.

Biotoopin kuvaus

Tässä selvitetään, millaisessa ympäristössä havainto on tehty. Yleensä lyhyt luonnehdinta riittää: "merenrantaliete, puhdistamoallas, mullospelto".

Havaintotilanteen kuvaus (linnun löytyminen, käyttäytyminen, havainto-olosuhteet, ym.) Tämä on havainnon arvioinnin kannalta tärkeä kohta, joka on syytä täyttää huolellisesti. Voit tässä täydentää myös havainto-olosuhteisiin liittyviä yksityiskohtia ja selventää mitä tuntomerkkejä missäkin vaiheessa on havaittu ja millaisissa valaistusoloissa ja miten pitkiä aikoja lintua on katseltu. Esim. "löytyi hyyppiä laskiessa, seisoskeli pääasiassa pellolla n. 500 metrin päässä sivuvastaisessa valossa, mutta saatiin myös tarkastella noin 20 minuutin ajan kaukoputkilla 100 metrin etäisyydeltä hyvässä myötävalossa, jolloin kaikki tuntomerkit näkyivät erinomaisesti".

Vertailukohteena olleet muut linnut

Mainitse lähistöllä olleet muut lintulajit ja se oliko sinulla mahdollisuus suoraan vertailuun vai olivatko vertailulajit esimerkiksi selvästi kauempana. Esitä tarvittaessa myös vertailukohteena olleiden lajien määrittämisperusteet. Esimerkiksi tilanteessa, jossa harvinaisen petolinnun kimppuun käy lokki, on tärkeää tietää myös ne perusteet, joilla lokin laji määritettiin. Joidenkin tuntomerkkien arvioinnin kannalta (esim. lokkien selän väri) voi olla jopa tärkeää tietää olivatko vertailukohteena olleet linnut samassa asennossa ja samassa kulmassa valoon nähden kuin itse kohde.

Koko ja sen määrittämisperusteet

Vertaa kokoa toiseen lajiin, jos sellainen on lähettyvillä, esim. "tylliä suurempi", "noin naarassuokukon kokoinen". Mikäli koon määrittäminen perustuu pelkkään arvioon, mainitse tästä, esim. "suunnilleen varpusen kokoinen, punatulkkua pienempi (arvioitu)".

Kuvaus linnusta (muoto ja väritys, liikkumis- ja lentotapa, pyydystetystä renkaan numero, mitat ja siipikaavio ym.)

Tämä on lajinmäärittämisarvioinnin kannalta kaikkein tärkein kohta, ja se on syytä täyttää huolellisesti. Vain muutaman virkkeen pituisista kuvauksista saa harvoin niin hyvää kuvaa, että havainto voitaisiin hyväksyä ilman muita dokumentteja. Mitään linnusta havaittua yksityiskohtaa ei kannata jättää mainitsematta. Kuvauksen tulee perustua vain ja ainoastaan maastossa havaintohetkellä todettuihin tuntomerkkeihin ja niistä tehtyihin muistiinpanoihin. Kuvausta tehtäessä on syytä kiinnittää huomiota esityksen selkeyteen. Hyvä tapa selkeyttää kuvausta on jakaa se osiin, esim. muoto- ja liikkumistapa, yläpuolen väritys, alapuolen väritys. Jos linnussa on paljon pienipiirteisiä kuvioita ja paljon tuntomerkkejä, kannattaa jaottelua ehkä tarkentaa, esim. pää, vatsa, selkä, siivet päältä, siivet alta, pyrstö jne. Esitystapoja on monia ja paras jaottelu vaihtelee lajista ja tilanteesta riippuen. Seuraava Parviaisen (1979) esittelemä selkeä malli on edelleen käyttökelpoinen ja kannattaa tässä ehkä toistaa lähes alkuperäisessä muodossaan: *"Tarkka kuvaus kannattaa yleensä aloittaa yleiskuvauksella. Siinä hahmotellaan linnun ulkonäön pääpiirteet. Yleiskuvauksen tarkoituksena on tehdä selväksi havainnon tarkastajalle, että laji on määritetty suvulleen oikein ja että myös ne saman suvun lajit ovat poissuljetut, joihin käsiteltävän linnun ei ensi sijassa pitäisi olla sekoitettavissa."* Esimerkiksi mongoliankirvislomakkeella on syytä esittää kunnollinen yleiskuvaus, jonka perusteella lintu on määritettävissä isokokoiseksi kirviseksi, ja vasta sitten alkaa pohtia eroja iso- tai nummikirviseen. *"Samoin kuvattaessa sirriharvinaisuuden ulkonäköä on muistettava riittävän tarkan yleiskuvauksen avulla tuoda esiin perusteet, jotka kiistattomasti osoittavat kyseessä olevan nimenomaan sirrin eikä johonkin muuhun sukuun kuuluvan, kenties meillä ennen tapaamattoman kahlaajalajin tai esim. tavallisen suokukon."* *"Yleiskuvauksen yhteydessä tai sen jälkeen esitetään linnun ulkonäön yksityiskohtien tarkka kuvaus. Tässä yhteydessä selvitetään tarkasti kaikki linnusta maastossa havaitut piirteet. Erityisen suotavia ovat piirrookset ja vertailut muihin lajeihin. On muistettava mainita, mitkä edellytykset suoraan vertailuun muihin lajeihin ovat olleet tai miten muuten vertailu on tehty (näitä seikkoja voi tuoda*

esille myös kohdissa vertailukohteena olleet muut lajit). Erityistä huomiota on kiinnitettävä värien ilmaisemiseen. Sopivan väri-ilmaisun keksiminen on toisinaan sangen vaikeata. Mm. juuri tämän vuoksi vertailu toiseen lajiin saattaa olla verrattomaksi avuksi niin havainnoijalle kuin havainnon tarkastajallekin. Epämääräisiä ilmaisuja on pyrittävä välttämään kaikin tavoin. Väri-ilmaisun viimeisen osan, joka ilmaisee päävärin, on oltava perusmuodossa. "Harmaanruskehtava" ei riitä, sillä se ei vielä ilmaise väriä, koska esim. keltainen tai punainen voi olla ruskehtava. Pitää siis olla "harmahtavanruskea", "tumman sinertävänharmaa" jne. On myös otettava huomioon, että "vaalea" ei välttämättä ole lähelläkään valkeata, joten vaaleus- (tummuus-) asteen lisäksi on ilmoitettava myös värin perussävy ("vaaleanharmaa", "tummahkonruskea" jne.). Myös muodon kuvaukset ovat usein ylimalkaisia. Käyttökelpoinen tapa suuruussuhteiden esiintuomiseksi on linnun ruumiinosan koon vertaaminen saman linnun toiseen osaan. Ei riitä, että kahlaajan nokka kuvaillaan "lyhyeksi ja suoraksi", vaan nokan pituutta on verrattava esimerkiksi pään pituuteen. Samoin on hyödyllistä totutella vertaamaan petolinnun pyrstön pituutta siipien leveyteen, mahdollisesti myös pään ja kaulan ulkonevuutta pyrstön pituuteen jne. Kaikenlaisia itsestänselvyyksiä on kartettava. Ei riitä, että linnulla mainitaan olleen "suuret valkeat siipilaikut", vaan näiden "laikkujen" koko, muoto ja sijainti on kuvailtava (miehellellään myös piirroksin), olkoonpa laji havainnoijan omasta mielestä kuinka helposti tahansa tunnettavissa."

Tarhattavista lajeista (etenkin sorsa- ja petolinnut, monet peippolinnut) tulee pyrkiä katsomaan tarha-alkuperään viittaavia yksityiskohtia ja kuvaamaan lomakkeella nähdyt tarhaukseen viittaavat piirteet tai niiden puuttuminen. Varsinkin vesilinnuilla siivet voidaan leikata (uloimmat käsisulat toisesta tai molemmista siivistä tasaisesti poikki). Linnulla voi olla poikkeava rengas (värillinen, muovinen...). Metsästyshaukoilla käytetään jaloissa nahkaremmejä. Varpuslinnuilla nokka tai kynnet voivat olla poikkeuksellisesti kuluneet häkissä oleskelun takia, niiden väritys saattaa myös poiketa luonnonvaraisista yksilöistä erilaisen ravinnon johdosta.

Jos on tiedossa muita, oletettavasti samaa lintuyksilöä koskevia havaintoja, ne on hyvä myös kirjata lomakkeelle.

Piirroksiset

Piirrosten avulla on usein helppo kuvata ja tarkentaa asioita, joiden esittäminen on usein sanallisesti vaikeaa. Tyypillisiä piirroksin kuvattavia asioita ovat esimerkiksi erilaisten laikkujen muoto, naamankuviot tai höyhenkuvioiden yksityiskohdat. Piirroksen ensisijainen tarkoitus on tarkentaa sanallista kuvausta, ei korvata sitä kokonaan. Vaatimattomiakaan piirustuksia ei ole syytä väheksyä, vaan liittää ne ilmoitukseen. RK arvioi vain havaintoa, ei kenenkään taiteellisia kykyjä. Ainoa kuville asetettu vaatimus on, että ne perustuvat maastossa todella havaittuihin tuntomerkkeihin ja miehellellään jo paikan päällä luonnosteltuihin piirroksiin, joita voi tarvittaessa piirtää puhtaaksi. Piirroksen yhteydessä voi myös mainita, mitä piirteitä sillä yritetään kuvata ja mitkä osat eivät vastaa todellisuutta, esim. "huomaa siipilaikun muoto ja siiven takareunan kuviointi, siiven muoto ei ole oikea". Tässä yhteydessä kannattaa vielä mainita, että RK oudoksuu yksityiskohtaisia piirroksia, jotka eivät näytä perustuvan maastomuistiinpanoihin, vaan vaikuttavat pikemminkin kirjallisuudesta kopioiduilta. Niissä saatetaan esimerkiksi esittää piirteitä, joita lajilla ei todellisuudessa edes ole, vaikka ne joissakin kirjoissa sille piirretäänkin. Tällaiset piirroksiset ovat usein loppuun asti viimeistelyjä, mutta RK-dokumenttina niillä on vähän arvoa.

Tärkeä edellytys linnun ulkonäön kuvaamiseksi on höyhenpuvun eri osien nimien ja sijainnin tunteminen. Toki jotkut lajit, kuten esimerkiksi mustapääsirkkukoiras tai pitkäjalka, on varsin helppo kuvata "jokamiehen" tuntemin anatomian termein, mutta esimerkiksi mongoliankirvisen tai nuoren sirrin höyhentarkka kuvaaminen (määrittämisestä puhumattakaan) vaatii vankkaa

höyhenalojen tuntemusta. Ne on kaikkien syytä opetella lintukirjojen avulla ja maastossa harjoittelemalla.

Äänet

Äänikuvaukseen kannattaa kiinnittää huomiota. Pelkkä kirjainyhdistelmä ei välttämättä kerro kovin paljon äänestä. Pyri luonnehtimaan myös äänen pituutta, korkeutta, voimakkuutta, sävyä ja rakennetta, esim. alussa heikko ja tasaisesti laskeva, noin 2 sekunnin pituinen pehmeä, matala ääni, sitten lyhyt tauko ja lopuksi 4-5 tavun mittainen nopea ja kimeä kiikitys, joka päättyi käheään yskäisyyn "uuuuuh, kikikikiäh" Myös ääntelyaktiivisuus ja äänen kuuluvuus maastossa ovat mielenkiintoisia tietoja. Vertaaminen tuttuihin tai samankaltaisiin lajeihin antaa havainnon arvioijalle usein hyvän yleiskäsityksen äänestä. Jos käytät välimerkkejä rytmittämään äänen kuvausta, varmista että käytät niitä oikein! Esimerkiksi "tritrtri", "tri tri tri" ja "tri, tri, tri" ovat rakenteeltaan toisistaan selvästi eroavia äänisarjoja. Välimerkkien merkitys esitellään useimmissa lintukirjoissa. Äänitteen lisäksi voi kuvaukseen liittää äänestä tehdyn spektrogrammin (internetistä on saatavissa ilmaisohjelmiakin spektrogrammien tekoon).

Lajit joihin lintu lähinnä olisi sekoitettavissa, ja kuinka erotettiin niistä

Tässä kohdassa on vielä lopuksi tarkoitus pohtia lyhyesti määrittystä ja käytettyjä määrittysperusteita. (Ja ehkä harkita vielä kerran, onko määrittys havaittujen tuntomerkkien perusteella ehdottoman varma). Esim. "erosi kiurusta mm. koon, muodon ja pyrstön kuvioinnin perusteella, arokiurusta siiven ja pyrstön kuvioinnin ja nokan värityksen perusteella".

Ikä- ja/tai sukupuolimäärittymisen perusteet

Uusi kohta lomakkeella. Jos olet ilmoittanut lomakkeen alussa linnun iän tai sukupuolen, kerro tässä mihin määrittymiset perustuvat. Esim. 2kv koiras etelänsatakieli toukokuussa: "Ikä isojen peitinhöyhenten ja tertiaalien vaaleiden kärkitäplien perusteella. Koiraaksi määritettiin laulusta."

Milloin määrittys on tehty

Uusi kohta lomakkeella. Merkitse tähän, onko määrittys tapahtunut jo lintua tarkkailtaessa, sen jo kadottua (mahdollisesti keskusteltu havainnoitsijoiden kesken tuntomerkeistä ja määrittysperusteista) vai vasta myöhemmin lajia käsittelevään aineistoon tutustumisen jälkeen.

Liitteet

Tässä mainitaan kaikki ne liitteet, jotka lomaketta seuraavat. Jos lisämateriaalia, kuten valokuvia on olemassa, mutta niitä ei jostain syystä ole liitetty ilmoitukseen mukaan, jätä kyseinen kohta tyhjäksi (mutta mainitse asiasta esim. linnun kuvauksen yhteydessä ja kerro kuka kuvat on ottanut). RK haluaa yleensä aina nähdä linnusta mahdollisesti otetut valokuvat ja kuulla äänitteet ennen kuin se tekee päätöksen havainnosta.

Nykyisin kuvat ja äänitteet ovat pääsääntöisesti sähköisessä muodossa. Älä upota kuvia havaintoilmoitukseen, vaan lähetä ne (mieluiten samassa sähköpostiviestissä) liitetiedostoina. Jos jotkin tiedoista ovat paperilla tai nauhalla, on ne yleensä suhteellisen helppo saada siirrettyä sähköiseen muotoon esim. skannaamalla. Tarvittaessa alueellinen rariteettikomitea voi usein olla avuksi! Jos et saa tietoja helposti muunnettua sähköiseen muotoon, lähetä kuvat ja/tai äänitteet havaintoilmoituksen mukana alueellisen rariteettikomitean kautta RK:lle Muista erikseen mainita, jos RK ei saa arkistoida kuvia tai äänitteitä. Dokumentit jäävät vain RK:n käyttöön; niitä ei julkaista missään (edes RK-katsauksessa) ilman, että julkaisuun on erikseen pyydetty lupa kuvaajalta. Vaikeiden määrittysongelmien ollessa kyseessä kopio kuvasta voidaan lähettää esim. ulkomaiselle asiantuntijalle lausuntoa varten. Kopio alkuperäismuistiinpanoista – mieluiten skannattu – on syytä toimittaa RK:lle havaintoilmoituksen mukana. Mikäli muistiinpanot koostuvat lukukelvottomista

pikakirjoitushieroglyfeistä, voit kirjoittaa ne puhtaaksi ja liittää molemmat dokumentit ilmoituksen mukaan.

Havaittajat

Merkitse tähän havaintohetkellä paikalla olleet tai esimerkiksi oma retkiseurueesi sekä näiden kokemukset tästä ja samannäköisistä lajeista. Muista tässä kohdassa myös mainita havaittajoiden lintuharrastusvuosien määrä. Aikaisemmista kokemuksista toteamus "on" kertoo toivottoman vähän, joten pyri erittelemään kokemuksiasi perusteellisemmin. Esim. arokokasta tehtyä lomaketta arvioitaessa voi olla olennainen ero sillä, onko havaittaja nähnyt 20 vuotta sitten yhden istuvan linnun Turussa vai onko lentävien kotkien määrittämiseen perehdytty paria kuukautta aikaisemmin Israelissa.

Ilmoittaja

Tähän merkitään havaintoilmoituksen täyttäjän nimi ja yhteystiedot sekä päiväys. Mikäli ilmoittajan sähköpostiosoite on mainittu lomakkeella, RK voi lähettää päätöksen sähköpostitse.

Lähde: *Hannu Jännes & Tom Lindroos* 1998: Uudistuneen RK-lomakkeen täyttöohjeet. *Bongari* 12: 114-122.

Päivitetty 31.8.2008 / JNo